

Skipulagsstonu

n Borgartúni

7b 105

Reykjavík

Sent með tölvupósti á: skipulag@skipulag.is

Reykjavík, 12.maí 2023

Efni: Umsögn – Matsáætlun v / vindorkuver við Lagarfoss

Stjórn Landverndar hefur kynnt sér fyrirbyggjandi matsáætlun dags.13.04.2023. Það er grundvallarstjórnarmið Landverndar að allar vindorkuvirkjanir m.a. af þeim stærðarskala sem hér um ræðir í matsáætlun hafi svo víðtæk áhrif og inngrip að framkvæmdin ætti skilyrðislaust að lúta lögum um rammaáætlun¹. Landvernd gerir sér þó grein fyrir því að lagaumgjörð um vindorku er enn á byrjunarreit hér á landi sem er gott út af fyrir sig þar sem ætla má þá að líkur séu á að hægt sé að læra af þeim misstökum sem gerð hafa verið á erlendri grundu varðandi þessar nýju hugmyndir um að virkja vindinn.

1. Inngangur

Í inngangi segir að svæði hafi verið kortlögð með tilliti til ólíkra áhrifaþátta innan Fljótsdalshéraðs. Hér óskar Landvernd eftir skýrari útlistun á í hvað er verið að vísa og um hvaða áhrifaþætti er að ræða. Sé Efla hér að vísa til skýrslu að beiðni Múlaþings vegna lauslegrar skoðunar á mögulegum nýtingasvæðum vegna vindorku þá getur sú skýrsla ekki legið til grundvallar ákvarðanatöku. Til þess þyrfti sú lauslega samantekt að hafa verið byggð á viðurkenndum rannsóknaraðferðum, enda hefur sveitarfélagið sjálft

¹ [Vindorkuver eiga heima í rammaáætlun \(landvernd.is\)](#)
[Starfshópur um vindorkuver - Landvernd](#)
[Stærðarviðmiðum í rammaáætlun verður að breyta \(landvernd.is\)](#)

litið einvörðungu á þessa skýrslu sem vinnugagn til hliðsjónar frekar en að um stjórnþæki væri að ræða.

2. Upplýsingar um framkvæmdina

2.1. Tilgangur og markmið

Hér segir að með framkvæmdinni sé verið að „*öðlast reynslu og byggja upp þekkingu á rekstri vindmylla*“ Svo engum vafa sé undirorpið þá getur það ekki talist trúverðugt að gefið sé í skyn að hér sá nánast um tilraunaverkefni að ræða. Að reisa 160 m háar vindtúrbínur með þeim gífurlega kostnaði og umhverfisáhrifum sem mun fylgja þessari framkvæmd hlýtur að teljast til varanlegra virkjunarframkvæmda, með endurnýjun í huga að líftíma loknum.

2.2. Framkvæmdaaðili

Orkusalan segist hafa að leiðarljósi að koma í veg fyrir mengun og að **“vernda umhverfið og lífríkið”**. Getur Orkusalan rökstutt hverskonar vernd er fólgin í að reisa 160 m á vindorkuver sem gengur á viðkvæman gróður og ógnar fuglalífi inn á IBA svæði.? Orkusalan telur sig reiðubúin að ganga lengra en kröfur í lögum og reglugerðum liggja til grundvallar. Í þessum efnum væri áhugavert að fá nánari útlistun á í umhverfismatskýrslu hvaða þættir það eru sem fyrirtækið er reiðubúið að ganga lengra í til að bæta fyrir skaða á umhverfi og lífríki. ?

2.3. Lýsing framkvæmdar.

Í þessum kafla sem og öðrum sem viðkemur áformum um stærð gætir ákveðnar ónákvæmni um hver hin endanlega stærð mannvirkis verður. Hér er um ákveðið grundvallaratriði að ræða þar sem það skiptir sannarlega máli hvort viðkomandi vindorkuver verður 140 m að hæð eða 160m að hæð. Leiða má líkum að því að ef 9,9 MW vindorkuvirkjanir eiga að rísa við Lagarfoss þá gera ráð fyrir að uppgefnar hæðartölur séu vanáætlaðar.

Nánari lýsingu skortir í matsáætlun á jarðstrengjum hversu áætlað er mikið jarðrask vegna þeirra, breidd skurðlagna og áætlaða efnisþörf. Um þetta verður að gera kröfur í umhverfismatskýrslu. Mikillar ónákvæmni gætir í lýsingum á efnistöku sem erfitt er að leggja mat á í umsögn þegar framkvæmdalýsing er jafn ónákvæm og raun ber vitni sbr orðrétt *“Líklega verður þetta endanleg hönnun”*

Þá gættir ónákvæmni í matsáætlun í þessum kafla sem svo aftur hefur líkast til áhrif á endanlega stærð að fyrirtækið hefur ekki enn ákveðið hvaða gerð af vindtúrbínunum verður fyrir valinu. Það hlýtur að vera umhugsunarvert á þessu stigi máls að setja fram þessa áætlun til mats umsagnaraðila, þar sem ekki er einu sinni búið að ákveða hvaða tegund af vindorkumannvirki fyrirtækið hyggst reisa. Hér er sem sagt enn einn áhrifaþátturinn sem fyrirtækið gefur sjálfu sér ótrúlegt svigrúm í framsetningu sem snúið er að bregðast við vegna óáreiðanleika í upplýsingagjöf.

Lagt er upp með í matsáætlun að orkumannvirkin verði flutt landleiðina frá Reyðarfirði að Lagarfossi. Mögulegar breytingar þarf að gera á stofnvegum svo flutningar gangi eftir. Hér skortir upplýsingar um hver ætlar að bera kostnað af þeim mögulegu breytingum sem kann að þurfa að gera á stofnvegi / þjóðvegi. Fellur sá kostnaður á fyrirtækið eða gerir fyrirtækið kröfu um að vegagerðin og ríkissjóður beri þann kostnað? Þessu efni þarf fyrirtækið að svara skýrt í umhverfismatskýrslu ásamt því verklagi sem viðhaft verður gagnvart vegagerðinni um þennan einstaka þátt málsins. Hið sama á við um Rarik vegna hugsanlegra árekstra við ljósastaura sem þarf að fjarlægja meðan á flutningum stendur – mikilvægt er að hér liggi ljóst fyrir staðfesting um hver muni bera kostnað af þessum þáttum ásamt hönnun og öðru sem til þarf að koma vegna þessara flutninga.

Í þessum kafla er komið inn á að *”líftími vindmylla sé 25 ár”*. Því má líkast til halda fram með réttu að líftími sé allt að 25 ár ef einvörðungu verði að vitna til mannvirkisins sjálfs þ.e. hið jarðfasta, stálturnsins og endurvinnslu á honum ásamt öllum íhlutum sem er mikilvægur þáttur sem fyrirtækið þarf að gera grein fyrir hvar og hvernig verði endurunir.

Gera þarf sömuleiðis grein fyrir hversu mikið af olíu verður í túrbínunni, vélbúnaði og fl. ? Sömuleiðis er mikilvægt í ljósi reglulegra mengunarslysa frá vindtúrbínunum að gert verði grein fyrir hver viðtaki olíu verður ef slys ber að höndum en í dag virðast vindorkuframleiðendur og eða framkvæmdaðilar ekki hafa tryggt varnir og af þeim ástæðum geta mörg hundruð lítrar af olíu runnið út í nálægt vistkerfi með mjög neikvæðum afleiðingum. Gera skal fyrirtækinu skylt að upplýsa hve mikið magn af olíu verður í vindtúrbínusamstæðunni og hvernig geymslu á olúbirgðum verði háttað.

Í þessum kafla vekur einnig sérstaka athygli að fyrirtækið og skýrsluhöfundar koma ekki inn á stærsta einstaka þáttinn þegar kemur að endurvinnslu og *”sundurhlutun”*.

Líftími vindorkuspaðanna sjálfra sem er hvað stærsti hluti þessara orkumannvirkja eru

sjálfstætt endurvinnsluvandamál. Þrátt fyrir töluverðar framfarir við endurvinnslu á vindorkuspöðum þá liggur fyrir að enn eru uppi stór vandamál við endurvinnsluferlið þar sem mjög erfitt er að aðskilja og leysa upp eitraðar efnablöndur sem eru því miður í miklum mæli í hverjum spaða². Endurvinnsla er svo eitt, endurnýting er annað og ef staðreyndin er sú að endurvinnsla til endurnýtingar er ekki til staðar þá eru vindorkuver ekki hluti af hringrásarhagkerfi okkar heldur er um algjörlega ósjálfbæra starfsemi að ræða. Líftími vindorkuspaða ræðst að stóru leyti af aðstæðum ekki síst ríkjandi veðurfari á svæðinu en að jafnaði má ætla að viðhald á vindorkuspöðum sé orðið töluvert innan 5 ára og mikið innan 10 ára³. Áréttu skal að þessi þáttur er mjög breytilegur eftir veðurfari og ekki síst úrkomu hverskonar, rigningu, snjó, eða haglé, ísingu sand- eða leirfjúki o.s.frv. Í öllu falli eru mörg dæmi erlendis frá um að til hafi þurft að koma hrein útskipti á vindorkuspöðum innan 10 ára þrátt fyrir að reynt sé sífellt að hanna viðnámsþolnari spaða. Í þessum efnum er því gríðarlega mikilvægt að fyrirtækið geri grein fyrir því í umhverfismatskýrslu hvernig viðhaldi, viðgerðum á rekstartíma og endurvinnslu á vindorkuspöðum verði háttað. Hvert verða spaðarnir fluttir til endurvinnslu og hvert er endurvinnslu- og endurnýtingarhlutfallið í raun í þessum verkhluta. Það er algjört grundvallartriði að Skipulagsstofnun geri kröfur um greinargóða lýsingu fyrirtækisins á öllum þessum þáttum enda er hér um bæði um veigamikinn öryggis- og mengunarpátt að ræða sem og hluti af kolefnisspori fyrirtækisins á rekstartíma.

Hér vill Landvernd vinsamlega vísa þessum brýnu þáttum er varða starfsemina til Skipulagsstofnunar, enda verður því ekki trúnað að horft verði vindorkufyrirtækin komist fram hjá því að gera grein fyrir þessum grundvallarþáttum í umhverfismatskýrslu og ekki síst þar sem vindorkuiðnaðurinn gerir mikið úr umhverfisvænni og jafnvel vistvænni starfsemi.

Í niðurlagi þessa kafla segir og að líklega mun niðurrif vindorkuversins *“hafa á móta umhverfisáhrif og uppsetning hans”* en áhrifin vara til skemmri tíma. Hér má án vafa deila um hver langtímaáhrif verða innan þess svæðis á vistkerfi jarðar sem hefur verið rist í sundur með vegum og línunum og stæðum. Ef fyrirtækið hyggst flytja allt burðarefni úr vegum og undirstöðum vindorkumannvirkis í burtu og skila þeim jarðvegi til baka sem var þ.e. með

² [Wind Turbine Blades: An End of Life Perspective | SpringerLink](#)

³ [Materials | Free Full-Text | Sustainable End-of-Life Management of Wind Turbine Blades: Overview of Current and Coming Solutions \(mdpi.com\)](#)

eins fullkominni endurheimt og mögulegt er þá ber fyrirtækinu að lýsa þeim verkhluta í umhverfismatskýrslu og þá við hvaða stofnanir og eða aðra eftirlitsaðila verður haft samráð um verklagið – frágangur svæðis eftir virkjun.

Mynd. 2.1. og tafla 2.1.

Myndin kallar á að fyrirtækið þurfi að gera betur grein fyrir einstökum framkvæmdaþáttum sbr. lagnaleiðum og áhrifasvæðum þeirra. Í töflu 2.1. er áréttað hversu ónákvæm þessi áform eru með tilliti til stærðar, bæði hvað varðar afl í MW og hæð mannvirkja og að fyrirtækið hafi ekki enn ákveðið hvaða tegundar vindorkumannvirkin verða. Það að segja allt að 9,9 MW án þess að lýsa því með skírskotun í heimildir hvaða hæð slík mannvirki þurfa að vera til að ná því afli er mjög bagalegt m.a. vegna þess að 5 MW vindorkumannvirki geta vel náð 180 m hæð.

3. Framkvæmdasvæði og skipulagsáætlanir.

3.1. Staðsetning og staðhættir

Landvernd er kunnugt að umhverfisáhrif frá núverandi orkumannvirkjum eru umtalsverð. Þegar aftur á móti á að bera saman núverandi orkumannvirki Lagarfossvirkjun 27 MW og hvernig það liggur í landslagi og svo vindorkuver sem rís langt á annað hundruð metra í loft upp með hreyfanlegum mjög áberandi vindorkuspöðum með amk 140 m þvermál þá má hverjum ljóst vera að hér er ekki verið að bera saman á nokkurn hátt sambærileg umhverfisáhrif. Ekki ætti að þurfa að gera grein fyrir þeim mun sem fellst í lágréttum vatnsaflsvirkjunum og skýjakljúfum á borð við sístækkandi vindorkuver sem sér ekki fyrir endann á. Ásýndaráhrifin aðskilja þennan samanburð fullkomlega óháð öðrum áhrifaþáttum.

Svæðið er á náttúruminjaskrá

Gláma og nágrenni. Í þessum efnum skal minna á ógn við búsvæði í þessu verkefni er umtalsvert, ekki einvörðungu innan svæðis í nágrenni Lagarfoss heldur með vegalagningu og strenglögnum og tilheyrandi raski bæði innan og utan svæðis sem mun sömuleiðis hafa óafturkræf náttúruspjöll í för með sér. Því miður þá stríðir uppbygging vindorku á Íslandi gegn þeim viðmiðum og niðurstöðu sem COP 15 í Montreal skilaði af sér í desember síðastl. Áframhaldandi landbrot, eyðing búsvæða og bein ógn við ránfugla o.s.frv. verður að stöðva. Ljóst er að skilningur á afleiðingum áframhaldandi niðurbrots á landi og mikilvægum

búsvæðum dýra og plantna er ekki fyrir að finna í fyrirbyggjandi matsáætlun. Landvernd telur sérstaklega mikilvægt að Skipulagsstofnun skoði matsáætlun þessa út frá áhrifum á líffræðilega fjölbreytni með niðurstöðu síðasta fundar aðila að samningi Sameinuðu þjóðanna um líffræðilega fjölbreytni. Svo engum vafa sé undirorpið þá er ástæða fyrir því að svæðið er á **náttúruminjaskrá og auk þess inn á alþjóðlega mikilvægu fuglasvæði (IBA)**. Einvörðungu þessi þáttur máls sem og fram koma upplýsingar í matsáætlun sem ber að þakka fyrir að settar eru í texta um náttúruminjaskrá og vernd þá ætti fyrirtækið án frekari umhugsunar að hætta við áform þessi í stað þess að fara gegn verndinni sem fyrirtækið segir hinsvegar í hinu orðinu að sé eitt af stærstu leiðarljósum fyrirtækisins. Þetta er því miður hluti af þeim grænþvotti sem er sífellt að opinberast meira meðal fyrirtækja sem segja eitt og gera svo annað.

Stjórn Landverndar telur að áhrifin á líffræðilega fjölbreytni gætu orðið mjög neikvæð og hvetur hér Skipulagsstofnun að gera mun ríkari kröfur til matsaðferða, svæða og valkosta m.t.t. líffræðilegrar fjölbreytni.

3.2. Fyrirbyggjandi skipulagsáætlanir

3.2.1. Landskipulag

Hér er nauðsyn að leiðrétta hugtakanotkun ” *Framkvæmd sem eykur **vistvæna orkuöflun** á svæðinu er talin samræmast leiðarljósum skipulagsins í meginráttum. Aukinni orkuöflun á **vistvænan máta** á svæðinu er ætlað að byggja upp þekkingu á rekstri og uppbyggingu vindmylla á svæðinu.*“

Hér verður að gæta sannmælis og gera kröfu á viðkomandi orkufyrirtæki að taka ekki hugtök og smætta þau þannig að almenningur hætti að gera greinarmun á svörtu og hvítu. Það er eðli máls ekkert vistvænt hvorki við þessa vindorkuáform eða mögulega aðrar sem eiga eftir að fylgja. Landvernd vill eindregið hvetja Skipulagsstofnun til að aðstoða vindorkuiðnaðinn sem og aðra umhverfismatskylda iðnaðarstarfsemi að nota réttu hugtökin við lýsingar á þeim framkvæmdum sem áform eru um – í þessu má þar nefna hugtök eins og vistvænt – græn orka – sjálfbærni – og í tilfellum endurnýjanleg orka. Þennan endurtekna grænþvott verður að koma böndum á ef okkur á að takast að vinna gegn loftslagsvánni. Allur slíkur hugtakaruglingur er til þess fallinn að vinna gegn umhverfi og samfélagi í heild sinni.

Skipulagsstofnun er því vinsamlega hvött til að gefa fyrirtækjum skýr fyrirmæli að við framlagningu áætlana sé fyrirtækjum gert að kalla hlutina réttum nöfnum. Skipulagsstofnun ætti óháð þessu verkefni að kalla eftir að unnið verði sérstakt leiðbeiningarit um hvaða hugtök eiga við svo reynt verði að sporna við frekari grænþvotti en orðið er. Grænþvottur er eins og öllum ætti að vera kunnugt í dag orðið að sjálfstæðu vandamáli sem er sem betur fer að opinberast hægt og bítandi. Nægir þar að nefna að okkar stærstu og öflugustu fyrirtæki í orkugeiranum hafa nú þegar verið uppvís af fölsunum sem er gríðarlega alvarlegt mál fyrir ímynd okkar sem þjóðar sem ætti síst allra þjóða að stunda grænþvott í þessum iðnaðargeira⁴.

3.2.2. Svæðisskipulag

”Svæðisskipulag Austurlands var samþykkt í október 2022. Þar er ekki mikil umfjöllun um vindorku eða aðra orkunýtingu en þar er að eftirfarandi stefnu [3]:

- Orkulindir nýtist til eflingar byggðar í landshlutanum.
- Við ákvörðun um nýtingu vatns, jarðhita og vinds til orkuframleiðslu verði sjálfbærni, umhverfisvernd og landslagsgæði höfð að leiðarljósi og byggt á greiningu á orkukostum og mati á áhrifum nýtingar og orkuflutnings á umhverfi, efnahag og samfélag.
- Stuðlað verði að góðri orkunýtni.”

Hér má til sannsvegar færa að ekki er hægt að heimfæra mikið efni til að byggja á úr Svæðisskipulagi Austurlands. Á grunni málsgreinar tvö gengur áformað vindorkuver augljóslega gegn sjálfbærni, umhverfisvernd og landgæðum. Varðandi síðustu málsgrein í tilvitn. í Landskipulag er í matsáætlun ekki vikið að orkunýtni í þeim skilningi sem orðið ber með sér. Eðli máls nýtist hinsvegar orka til eflingar byggðar sbr. fyrstu málsgrein en það er á hinn veginn hægt að efla byggðir á margan hátt án þess að til komi stóreflis orkunotkun. Sýna þarf fyrst fram á orkunýtni og orkusparnað í stað þess að tala fyrst um orkuþörf sem byggð er meira á spákaupmennsku sérhagsmunaðila í orkugeiranum. Með öðrum orðum færi betur á því að hugvitið væri virkjað meira í þágu náttúru- og loftslagsmála.

3.2.3. Aðalskipulag

⁴ [Ekkert eftirlit með sölu upprunavottorða - RÚV.is \(ruv.is\)](https://www.ruv.is)

Fyrir liggur að nýtt sveitarfélag Múlaþing hefur ekki unnið nýtt Aðalskipulag og því miður lítið aðhafst í þeim efnum frá því sveitarfélagið var stofnað. Vitnað er því í matsáætlun í aðalskipulag Fljótsdalshéraðs – Aðalskipulag sem er ekki hluti í dag af nýju sveitarfélagi sem hlýtur að vera umhugsunarefni fyrir Skipulagsstofnun þar sem sveitarfélagið Fljótsdalshérað er ekki til á löggiltum pappírnum þar sem búið er að leggja það niður og fella inn í sameinað Múlaþing fjögurra sveitarfélaga á Austurlandi.

Engu að síður segir í Aðalskipulagi Fljótsdalshéraðs að *”sveitarfélagið vilji greiða götu þeirra sem vilja virkja í smáum stíl.”* Hér verður því vart trúað að áform um gríðarleg vindorkumannvirki á miðju úthéraði inn á miðju svæðis sem er að auki á náttúruminjasrá og IBA svæði teljist til minniháttar framkvæmda sbr. tilvitn í smávirkjun með afli allt að 9,9 MW með þeim áhrifum sem fylgja munu. Hér er ekki smærri virkjun á ferð en svo að hún mun hafa gríðarlega víðtæk áhrif á allt verndarsvæði úthéraðs og víðerni. Úthérað er langstærsta lítt snortna víðerni á láglandi sem fyrir er að finna á Austurlandi öllu. Með tilkomu hinnar svokölluðu smávirkjunar sem mun bera við himinn hvaðan sem litið er á úthéraði mun hafa óafturkræf áhrif á alla upplifun á úthéraði. Það er viðurkennd staðreynd í dag að 9,9 MW er ekki smávirkjun – sbr. kemst Skipulagsstofnun að því að við afgreiðslu áætlunar um Hnútvirkjun að umhverfismat geti ekki byggst á megawöttum heldur staðháttum hverju sinni. Einmitt í þessu tilfelli eru áhrifin svo gríðarlega víðtæk að viðkomandi virkjun ætti að hljóta umfjöllun faghópa með rammaáætlun og verkefnisstjórnar.

3.2.4. Deiliskipulag

Hér sætir furðu að unnið sé að deiliskipulag árið 2023 á grunni skipulags Fljótsdalshéraðs og það á sama tíma og ekki liggja fyrir lög eða reglur um nýtingu vindorku á Íslandi og án þess að staðreyndar rannsóknir hafi farið fram hvort þessar virkjanahugmyndir með risavindorkumannvirkjum eigi heima í íslensku landslagi eða standist veðurálag og aðra umhverfisþætti. Í svo stóru verkefni ætti að vinna og kynna aðal – og deiliskipulag í sitt hvoru lagi. Umfangið er of mikið til að blanda þessum tveimur skipulagsþáttum saman, en augljóslega hefur þrýstingur aukist verulega frá framkvæmdaaðilum að keyra saman áætlanir til að rugla almenning með það fyrir augum að hægt sé að keyra skipulagsáform hraðar í gegn.

3.3. Vernd

3.3.1. Náttúruminjaskrá

„Vindmyllurnar eru á jaðri svæðis nr. 649 á náttúruminjaskrá, Gláma og nágrenni. Svæðið er mjög stórt, alls rúmir 22 km², og er lýst á eftirfarandi hátt. ”Óframræst votlendissvæði með mörgum stöðuvötnum, fjölda tjarna og víðlendra bláa. Mikill og fjölbreyttur gróður í mýrum og vötnum og auðugt fuglalíf.“ Ní hefur jafnframt sett allt Úthérað eins og það leggur sig á B-hluta náttúruminjaskrá, alls 465 km² svæði sem nær frá Bjarnarey í norðri og langleiðina að Egilsstöðum í suðri.”

Hér þarf ekki að fara í grafgötur með náttúruverndargildi svæðisins en Náttúrufræðistofnun Íslands hefur sett allt Úthérað eins og það leggur sig og það ekki að ástæðulausu á B-hluta náttúruminjaskrár. Áformað vindorkuver við Lagarfoss sem tróna mun yfir Úthéraði nánast hvaðan sem litið er og mun hafa fullkomlega óafturkræf umhverfisspjöll í för með sér og áhrif þeirra sem fara munu um svæðið verða slík að upplifun þeirra sem fara um hvort sem er Borgarfjarðarveg og um Vatnsskarð, göngu inn í hið friðlýsta svæði og náttúruperluna Stóruð sem viðkomandi skýrsluhöfundar láta reyndar hjá líða að hefur verið friðlýst ásamt Unaósi og allt til sjávar. Sætir furðu að skýrsluhöfundar og eða framkvæmdaðilar hafi ekki meiri tilfinningu fyrir svæðinu en raun ber vitni þegar kemur að náttúru og umhverfi. Að sama skapi munu ásýndaráhrif verða mikil séð af Helligheiði milli Vopnafjarðar og Úthéraðs. Í þessum efnum skal einnig bent á ásýndarmengun séð innan frá Eiðum og jafnvel mun lengra þegar veðurlagi háttar með þeim hætti.

3.3.2. Fuglalíf

Eins og fram kemur í texta er Úthérað allt kjörlendi fyrir mjög margar fuglategundir verulegur hluti framkvæmdasvæðis er innan alþjóðlegs mikilvægs búsvæðis og farleiða fugla (IBA svæði.) Farleiðir margra fuglategunda liggja einmitt upp og niður með árfarvegum litlum og stórum. Í þessum efnum þegar kemur að IBA svæði sem að auki er á náttúruminjaskrá m.a. vegna fuglalífs – þá er fráleitt með öllu að vitna til rannsókna sem gerðar hafa verið á vindorkutúrbínunum við Búrfell, sem eru í raun vindrellur í samanburði við þær áformuðu stærðir sem áform eru uppi um við Lagarfoss.

Samanburðurinn er svo fráleitur milli þessara svæða hvað varðar stærðir og síðast en ekki síst hvað varðar fuglalíf að það má teljast ámælisvert að vitnað sé til fuglarannsókna við

Búrfellsvindvirkjun sem er í spaðahæð mest 77 m að hæð. sem er meira en helmingi minni að hæð en áformað vindorkuver við Lagarfoss.

Þær tegundir sem fljúga mjög reglubundið með árfarvegi Lagarfljóts og um Lagarfoss þar af leiðandi eru m.a. viðkvæmar tegundir eins og lómar, skúmar eru einnig á þessu svæði og síðast en ekki síst og áberandi mest farflug og umferð grágæsa og heiðagæsa. Grágæsin hefur einmitt átt undir högg að sækja en stofn heiðagæsar hefur verið að ná sér meira á strik og vekur einmitt athygli að sá stofn hefur fært sig í stórauikum mæli niður á láglandi sem eykur að sjálfsögðu til muna árekstarhættu við vindorkuspaðana áformuðu. Þá er álfstömuleiðis mjög áberandi fugl á þessari farleið sem vindorku er ætlaður staður. Margar andartegundir fara einnig um þetta svæði enda halda endur sig í nálægð við ár og vötn og þá helst vatnasvið eins og er einmitt að finna í nálægð vindorkuversins. Þá ber að hafa í huga að þarna fara um ránfuglar sem eru í sérstakri hættu við vindorkuver sbr. fálki, smyrill og hrafn og svo hefur sýnt sig að rjúpan hefur í töluverðum mæli flogið á bæði spaða og einnig turna og drepist meðal annars í Noregi⁵. Aðrar tegundir mófugla og vaðfugla eru sömuleiðis í hættu í landslagi og gróðurlendi eins og einkennir nágrenni Lagarfoss. En fjölbreytni gróðurs er mjög mikil á svæðinu sem fram kemur m.a. í matsáætlun og þar er einmitt ætlun að brjóta land þvert á áskoranir um verndun líffræðilegs fjölbreytileika. Augljóslega stuðlar áformuð framkvæmd því ekki að vernd, sjálfbærni eða líffræðilegs fjölbreytileika eins og fyrirtækið skreytir sig með í leiðarljósi sínu heldur hefur þveröflug áhrif vegna mjög ágengrar iðnaðarstarfsemi sem fer ekki saman við vistkerfi svæðisins í heild sinni. Landvernd áréttar hér að fyrirtækið færi rök fyrir því í umhverfismatskýrslu hvernig það hyggist með framkvæmdinni tryggja eða stuðla að því að hún hafi eitthvað til að bera sem samræmist ríkum verndarhagsmunum á þessu svæði.

3.5 Leyfi sem framkvæmdin er háð

Hér þarf fyrirtækið að tilgreina með nákvæmum hætti hvernig samskiptum verður háttað við viðkomandi stofnanir sem í hlut eiga, ásamt því hver beri kostnaðinn af mögulegum framkvæmdum sem til þurfa að koma meðal annars vegna flutninga á orkumannvirkjum frá Reyðarfirði að Lagarfossi.

⁵ [omslagside \(nina.no\)](http://omslagside.nina.no)

3.6. Valkostir

Hér vill Landvernd áréttta hversu mikillar ónákvæmni gætir í áætlunum fyrirtækisins þannig að erfitt er að lesa út hver hin endanlega niðurstaða verður. Gera verður ráð fyrir að Skipulagsstofnun árétti það við fyrirtækið ef umhverfismatskýrsla verður lögð fram að nákvæmni sé gætt um allar stærðir, tegund vindorkuvirkjunar o,s,frv, sem áður hefur verið getið hér.

3.6.1. Aðrir vindmyllukostir

Enn og aftur neyðist Landvernd til að benda hér á grænþveginn texta er varðar smættaða lýsingu á iðnaðaruppbyggingu á mjög stórum skala. Svo það sé á hreinu í eitt skipti fyrir öll þá getur áformað iðnaðarvindorkuver við Lagarfoss ekki borið nafnið **“VINDLUNDUR”** þar sem fátt er í raun fjarstæðukenndara en að reyna að skapa hugrenningatengsl risamannvirkja á borð við sem hér um ræðir við lundi sem gjarnan eru kenndir við vinalega skógarlundi. Hér er enn og aftur sígillt dæmi um algjört rof mannsins við náttúruna – að búa til samlíkingar grófiðnaðaráforma við það sem móðir jörð gefur af sér er grænþvottur af versta tagi og það verður því að áréttta að framkvæmdaaðilum sé leiðbeint um hugtakanotkun. Það er eitt að reyna að leggja sig fram í áætlunum um að lágmarka umhverfisspjöll samhliða framkvæmdum allt annað er að gefa það beinlínis í skyn að viðkomandi framkvæmdir séu unnar af hugsjónum í þágu náttúrunnar.

3.6.2. Núllkostur

Þessi kostur er eina færa leiðin til að forða viðkomandi framkvæmdasvæði ásamt öllu Úthéraði frá gríðarlega neikvæðum umhverfisáhrifum.

4. Mat á umhverfisáhrifum

4.3. Afmörkun athugunarsvæðis vegna áhrifa framkvæmdar.

Fyrir liggur í þessum kafla viðurkenning á eyðingu viðkvæms og fágæts gróðurs og að búsvæði fugla muni raskast. Hér þarf ekki frekar vitnana við.

4.4. Umhverfisþættir

4.4.1. Almennt

Í upptalningu vantar nokkra grundvallarþætti sem Skipulagsstofnun verður að gera ríka kröfu til nema að vindorkuiðnaðurinn eigi að sleppa við á grunni grænna yfirlýsinga að gera grein fyrir áætlaðri losun CO₂ og þá allrar keðjunnar frá framleiðsluhluta erlendis, flutningar yfir hafið og að meðtöldum og ekki síst framkvæmdum á iðnaðarlóð við Lagarfoss, efnistöku allri og efnisflutninga bæði innan lóðar og utan einnig vegna strenglagna utan iðnaðarlóðar, sem og losun vegna breyttrar landnotkunar.

Landvernd leggur því ríka áherslu á að einn af umhverfisþáttum verði sérstakur liður

- **Heildstæð CO₂ losun** vegna verkefnisins

Að sama skapi verður að gera þá lágmarkskröfu við þessa meintu vistvænu starfsemi að aðrir mengunarþættir verði teknir með umhverfisþáttum sem framkvæmdaðili hyggst fjalla sérstaklega um í umhverfismatskýrslu sbr.

- **Áætluð áhrif mengunar** – örplastmengun - PFAS – BPA – viðbrögð við olíumengun
- **Þá vantar inn á lista að meta áhrif á samfélag og ekki síst nærsamfélag á Úthéraði.**
- **Áhrif frá ljósakösturum** er einnig sérstaklega mikilvægt að taka með inn sem stóran umhverfisþátt. Ljósmengun frá vindorkuverum er þekkt vandamál erlendis og hvað þá hér á landi þar sem norðurljósín loga oft glatt og sólsetur er hluti af upplifun þeirra sem ferðast um Úthérað og þekkja best til. Ekki verður látið hér hjá líða að gagnrýna sem fram kemur í matsáætlun að

4.4.3.2. Gögn og rannsóknir

Landvernd hefur hér að ofan gert grein fyrir mörgum þáttum sem varðar einstaka þætti er snerta verkefnið.

Þó skal undir þessum kafla gagnrýna sérstaklega að fuglarannsóknnum eigi aðeins að gefa 1 ár. Til að raunhæfur samanburður fáiast þarf að lágmarki 2 ár til að rannsaka fuglalíf, ekki síst með tilliti til þess að hér er um IBA svæði að ræða og svæði á náttúruminjaskrá. Umferð fugla getur verið breytingum háð m.a. eftir veðurfari sem getur verið mjög breytilegt eftir árum og á rannsóknartíma.

4.4.4. Landslag og ásýnd

Áður hefur verið komið inn á þessa þætti að hluta en orðrétt kemur fram undir þessum lið

“óhjákvæmilegt að ásýnd þeirra sé nokkur.” Ásýndarkort sem fylgir matsáætlun tekur hinsvegar af allan vafa að hér er ekki bara um að ræða að ásýndaráhrif séu nokkur.

Ásýndaráhrif eru einmitt mjög mikil, reyndar svo mikil að enga hliðstæðu er að finna á láglandisvíðerni eins og á Úthéraði sem er jafn viðkvæmt og jafn mikl ásýndaráhrif bæði útsýni bæði af láglandi Úthéraðs sem og af fjallgördunum tveimur Vatnsskarði og Hellisheiði. Hér er því langt í frá raunsönn lýsing á áhrifum.

Furðu sætir hversu lítið er gert úr ásýnd af Borgarfjarðarvegi – mest vitnað til Kjarvalshvammss þaðan sem vindorkuver eða spaðar eru ekki sýnilegir – minna gert hinsvegar úr þeim svæðum á Borgarfjarðarvegi sem ásýndarkort staðfestir að munu verða fyrir miklum áhrifum. Í þessu efni ættu skýrsluhöfundar og fyrirtæki að taka sérstaklega til skoðunar áhrif á upplifun heimamanna og ferðamanna til Borgarfjarðar en sem vitað er þá er ferðaþjónusta og gönguferðir og ferðamennska orðin langstærsta einstaka atvinnugreinin á Borgarfirði. Má þar nefna einnig gífurlega vinsæla gönguleið inn í náttúruperluna Stóruð sem er friðlýst og mörg þúsund manns heimsækja á ári hverju. Frá Vatnsskarði sem að gönguleið liggur að Stóruð munu ferðamenn horfa lengst af leið yfir Úthérað og þá munu vindorkumannvirkin taka mikið upplifunargildi frá þeim þar sem áður var ósnortið víðerni án stórra aðskotahluta sbr. áformað vindorkuver.

4.4.4.1. Matspurningar

Mikilvægt er vegna gríðarlegs inngríps í Úthérað að ásýndarmyndir verði gerðar þegar heiðskýrt er og ekki þegar snjór liggur yfir. Mikilvægt er að trúverðugar ásýndar myndir verði birtar frá öllum helstu sjónarhornum – sbr. Vatnsskarði – á leið inn að Stóruð – innan frá Eiðum og einnig Hellisheiði sem býr við svipaða stöðu og Vatnsskarð, einnig af Úthéraði og inn héraðið eins og ásýndarkortið segir til um. Þá er mjög mikilvægt að birtar verði ásýndarmyndir frá öllum lögbýlum og sumarbústaðasvæðum á úthéraði. Ljóst er að tiltekin býli og bústaðir standast ekki fjarlægðarviðmið. Ekra og Kirkjubær eru töluvert langt innan þess svæðis sem hægt er að bjóða fólki upp á sbr. ásýndarmengun, hljóðvist yfir mörkum og skuggaflökt auk blikkandi ljósa. Af því að það er tekið fram í matsáætlun má spyrja hvort öðru gildi um litla sumarbústaði eða stóra ? er réttur fólks ekki sá sami í smærri bústöðum ?

4.4.7.2. Fornleifar

Mikilvægt er að menningarminjar séu órjúfanlegur hluti af umhverfismatskýrslu ekki síst

Þegar forleifar á annað borð hafa fundist innan svæða. Skipulagsstofnun er því hvött til að gera þá sjálfsögðu kröfu að forleifar verði hluti af umhverfismatskýrslu.

5.1. Forsamráðsfundur

Hér má spyrja hvort sé til of mikils mælst að bjóða Náttúruverndarsamtökum í þessu tilfelli NAUST til slíks samráðs þó sýnt sé að það sé afstaðið í þessu tilfelli. Í þessu tilfelli hefði mátt telja að í ljósi verndar á Úthéraði og eðli verkefnisins væri eðlilegt að eiga samtali við Náttúruverndarsamtök á svæðinu.

Lokaorð

Þrátt fyrir litla stærð í samanburði við önnur áform, fyrirhugaðs vindorkuvers við Lagarfoss bendir allt til að umhverfisáhrif af því verði veruleg. Svæðið er á náttúruminjaskrá, á alþjóðlega mikilvægu fuglasvæði auk þess sem fjölbreytni gróðurs og víðsýni er mikil. Það er því áriðandi að Skipulagsstofnun setji fram skýrar kröfur á framkvæmdaaðila varðandi matskýrslu þannig að allir mögulegir áhrifaþættir verði rannsakaðir á faglegan hátt. Stjórn Landverndar leggst alfarið gegn þessum áformum.

Með vinsemd og virðingu, fh. stjórnar Landverndar

Auður Önnu Magnúsdóttir
framkvæmdastjóri

